

РОЗДІЛ 2

**ВЗАЄМОДІЯ УКРАЇНСЬКИХ ТОВАРИСТВ
«СОКІЛ», «СІЧ», «ПЛАСТ» І «ЛУГ» У ГАЛИЧИНІ
З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ
(ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТОЛІТТЯ)**

Важливою складовою українського молодіжного руху в Галичині першої третини ХХ ст. була діяльність товариств «Сокіл», «Січ», «Пласт» і «Луг». Ці масові організації проводили культурно-просвітню, руханково-спортивну та протипожежну роботу, що спрямовувалася на виховання молодого покоління українців. Однак не завжди їм виходило вповні виконати поставлені завдання. Далися взнаки й непрості відносини з органами місцевого самоврядування.

Українська історіографія представлена багатьма працями, у яких розглянута історія зазначених товариств і їхніх провідних діячів від кінця ХІХ ст. до 1939 р.¹, серед них, зокрема, й публікації автора².

---

¹ Наприклад, див.: Андрухів І. О. Західноукраїнські молодіжні товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг». Івано-Франківськ, 1992. 80 с.; Андрухів І. О. Українські молодіжні товариства Галичини: 1861–1939 рр. (Короткий історичний нарис). Івано-Франківськ, 1995. 72 с.; Вацеба О. М. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. 232 с.; Трофим'як Б. Є. Гімнастично-спортивні організації у Національно-Визвольному русі Галичини (друга половина ХІХ ст. – перша половина ХХ ст.). Тернопіль: Економічна думка, 2001. 694 с.; Гуївнюк М. Р. Січовий рух у Галичині й на Буковині (1900–1914 рр.). Чернівці: Зелена Буковина, 2009. 254 с.; Сич О. Пласт – український скавтинг: нарис витоків, історії, сьогодення. 2-ге вид., змін., допов. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2012. 288 с.

² Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортової традиції. Львів: Априорі, 2017. 232 с.; Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія. Львів, 2019. 512 с.; Сова А. Взаємодія українських товариств «Луг» і «Сокіл» у Галичині з органами місцевого самоврядування

Однак взаємодія українських товариств «Сокіл», «Січ» і «Пласт» у Галичині з органами місцевого самоврядування в контексті суспільно-культурної діяльності окремо не висвітлювалася. З огляду на це, підготовлено цей розділ.

У кінці XIX ст. в українських середовищах Галичини виникає товариство «Сокіл». Метою української гімнастичної організації «Сокіл», як зазначено в першому статуті (затверджений 26 липня 1893 р. МВС у Відні та 3 серпня 1893 р. Галицьким намісництвом), який розробили, зважаючи на статут чеського сокільства³, було «виобразувати членів в гімнастиці через спільні вправи, спільні прогульки і відчити. В товаристві уряджують ся також вправи сторожи пожежної, стріляння до ціли, їзди на кони і на скороходах (вельоципедах), плавання, веслованя, фехтованя, співу і музики. До оживленя духа товариского служать відчити і розправи о річах гімнастичних, як також товарискі забави, гімнастичні продукції на боевищах і аматорські передставленя. Товариство засновує філії в Галичині і на Буковині»⁴. Початком цілеспрямованого поширення українського сокільського руху в Галичині варто вважати установчі загальні збори гімнастичного товариства «Сокіл», що відбулися 11 лютого 1894 р. у Львові⁵. На них було окреслено основні напрями діяльності, розроблено план роботи й обрано керівництво⁶. Головою став Василь Нагірний, секретарем – Володимир Лаврівський. Відтоді розпочалася жвава суспільно-культурна діяльність і створення осередків у різних куточках Галичини. У 1908 р. у Галичині їх налічувалося 400⁷. За головування Івана Боберського (1908–1918), на червень 1913 р., український «Сокіл» уже мав 887 осередків, зокрема «Сокіл-Батько» (Львів),

(на прикладі села Уличного на Дрогобиччині). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* / гол. ред. І. Соляр. Львів, 2022. Вип. 35. С. 104–112.

³ Перше руске товариство гимнастичне «Сокѡльъ». «Сокѡльъ». *Календарь на рѡкъ 1895* / зладивъ В. Лаврѡвскій. Львѡвъ, 1894. С. 3–4.

⁴ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України). Ф. 312. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 3, 7.

⁵ Там само. Ф. 146. Оп. 25. Спр. 510. Арк. 4–12 зв.; Спр. 62. Арк. 3–25; Ф. 312. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 3–23 зв.

⁶ ЦДІАЛ України. Ф. 312. Оп. 1. Спр. 38. Арк. 1–2.

⁷ Альбом Українського Львова. Види Львова і знімки українських культурно-освітніх, господарських і інших установ та підприємств. Львів: Накладом видавничої кооперативи «Національне об'єднання», 1930. С. 56.

30 руханкових філій «Сокіл», 550 руханково-пожежних філій «Сокіл», 305 руханково-пожежних філій «Січ». А 596 товариств із 887, які надіслали звіт, налічували 32 717 членів⁸. Для порівняння, Чеський гімнастичний союз (заснований 1889 р. із центром у Празі) на тоді налічував 945 товариств і близько 96 тис. членів, Словенський союз (Любляна, 1905) – 82 товариства та близько 7 тис. членів, Сербський союз «Душан сильний» (Белград, 1910) – 26 товариств і близько 1 900 членів, Болгарський союз товариств «Юнак» (Софія) – 46 товариств і близько 6 тис. членів, Польський союз (Львів, 1892) – 238 товариств і близько 29 тис. членів⁹. На червень 1914 р. у Галичині, за даними І. Боберського, налічувалося 974 сокільські осередки із близько 70 тис. членів¹⁰. Наведені статистичні дані свідчать, що українці, хоч і заснували сокільське товариство пізніше від інших слов'янських народів, у переддень Першої світової війни змогли наздогнати, а за окремим напрямом навіть перегнати сусідів, зокрема поляків.

Ще одна масова організація під назвою «Січ» була заснована 5 травня 1900 р. на загальних зборах у с. Завалля Снятинського повіту. Спроби її створення робилися й раніше. З цього приводу ідейний натхненник, засновник і керівник січового руху Кирило Трильовський писав: «Першу “Січ” я старався оснувати зимою з 1899 на 1900-й рік в селі Усте, над Прутом, при чому помагав мені тамошній молодий селянин Дмитро Солянич. ... Статути першої “Січі” в Устю над Прутом галицьке Намісництво не прийняло до відома тому, що один з параграфів статуту зазначував право членів товариства носити відзнаки, тобто ленти ... На це Намісництво вимагало окремого дозволу. Отже, треба було вносити ще окреме подання з докладним описом тих відзнак. З того, я зрозумів, що Намісництво взагалі не дозволить на вживання таких

⁸ Перепис «Соколів» і «Січий» «Сокола-Батька» з 1912/13. *Календар «Вістий з Запорожа» на 1914 рік*. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожа», 1913. С. 135.

⁹ Міжнародна руханкова злука. *Календар «Вістий з Запорожа» на 1914 рік*. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожа», 1913. С. 146–147.

¹⁰ ЦДІАЛ України. Ф. 312. Оп. 1. Спр. 12. Арк. 1 зв.; Боберський І. Не згинати голови!: машинопис. Арк. 6. *Український національний музей у Чикаго; Боберський І. Українське сокільство 1894–1939*. Львів: Видавець Сокіл-Батько, 1939. С. 9. («Сокільська бібліотека», ч. 7).

відзнак»¹¹. Кирило Трильовський, розуміючи, що домогтися затвердження січової символіки навряд чи вдасться, подав статут товариства «Січ» у с. Завалля, пропускаючи пункти про відзнаки. Так уникнув повторної заборони. Статут «Січі» в с. Завалля був прийнятий рескриптом Галицького намісництва 8 березня 1900 р. (ухвала № 16995)¹². У затвердженому 1900-го та наступних роках статутах січової організації наголошено, що її мета – «передовсім несене помочи при пожарах, а дальше ширене замилованя до тілесних вправ і атлетичних забав та піддержуванє товариського житя між членами»¹³. У прийнятому 1919 р. статуті зазначено, що його мета – «фізичне оздоровлення української нації і виховання національного почуття дисципліни і громадськості»¹⁴.

Перед Першою світовою війною також було створено організацію «Пласт», яка набрала масовості вже в 1920-х роках, поряд із заснованою 1925 р. «Луг». У 1911 р., ознайомившись із засадами англійського скаутингу, Іван Боберський, Олександр Тисовський, Петро Франко й Іван Чмола створили нову виховну організацію, якій надали української сутності. До творення «Пласту» та поширення його діяльності Іванові Боберському вдалося залучити молодих учителів: Олександра Тисовського, Петра Франка, Мирона Федусевича, Дарію Білинську (у заміжжі – Навроцьку), Савину Сидорович, Олену Степанів (у заміжжі – Дашкевич), Оксану Федів (у заміжжі – Суховерську), Теодора Поліху, Степана Гайдучка, Тараса Франка та ін.¹⁵. На тоді в Галичині вже існувало 11 пластових округ із центрами у Львові, Стрию, Станиславові (тепер –

¹¹ Трильовський К. З мого життя... (Уривок зі спогадів). *Гей! там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей»* / зібрав і упоряд. П. Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 15–16.

¹² Статут товариства гімнастичного і сторожи огневої «Січ». Коломия, 1908. С. 3; ЦДІАЛ України. Ф. 146. Оп. 25. Спр. 1240. Арк. 5.

¹³ ЦДІАЛ України. Ф. 146. Оп. 58. Спр. 2263. Арк. 253–258; Ф. 847. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 2 зв., 6 зв.; Статут тов. гімнастичного і сторожи огневої «Січ». Коломия: Накладом тов-ва «Народних Спілок» в Коломії, 1902. С. 3; Статут тов. гімнастичного і сторожи огневої «Січ». Коломия: Накладом Д-ра К. Трильовського, 1908. С. 3; Статут тов. гімнастичного і сторожи огневої «Січ». Коломия: Накладом Д-ра Кирила Трильовського, 1909. С. 3.

¹⁴ Статут українського гімнастично-спортивного товариства «Січ». Б. м., 1919. С. 4.

¹⁵ Сова А. Внесок Івана Боберського у становлення організації «Пласт». *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*: зб. наук. праць. Львів, 2014. Вип. 15. С. 85–95.

Івано-Франківськ), Тернополі, Чорткові, Коломиї, Рогатині, Золочеві, Сокалі, Перемишлі, Самборі¹⁶.

Пластові осередки були тісно пов'язані зі сокільським рухом. Зусиллями членів організації «Сокіл-Батько», і її очільника І. Боберського, пластова ідея ширилася Галичиною. Зокрема, 1913 р. член «Сокола» Григорій Кичун організував у Станіславівській українській гімназії вісім гуртків пластунів; голова сокільської округи в Рогатині Микола Бабин займався організацією пластового життя в гімназії Українського педагогічного товариства; колишній член старшини «Сокола-Батька» Теодор Поліха – «Пластом» у Коломиї. Чимало зусиль до створення та діяльності пластового осередку в Перемишлі доклали соколи Євген Любович, Теодор Поліха й Іван Боберський¹⁷. Пластовий гурток в українській державній гімназії у Перемишлі 1912 р. увійшов до складу спортивного товариства «Сянова Чайка»¹⁸. Після Першої світової війни «Пласт» поширив діяльність на теренах Волині, Закарпаття та в українській діаспорі.

На початку ХХ ст. найпроблематичніше співпрацювати з органами місцевого самоврядування виявилось товариствам «Січ». Їхня діяльність мала неоднозначне трактування зі сторони тогочасної влади, що супроводжувалося обговоренням у тогочасній пресі, переслідуваннями, штрафами, судовими процесами та заборною осередків. Дуже часто приводом до цього ставало використання січової символіки, одностроїв, прапорів, відзнак, печаток тощо. Переслідування січового руху стало особливо відчутним, коли намісниками Галичини були Леон Пінінський (1898–1903) та Анджей Потоцький (1903–1908). Дещо зменшився тиск на товариства за Міхала Бобжинського (1908–1913) та Вітольда Коритовського (1913–1915).

¹⁶ Постанови про відзнаки. *Пластовий Табор*. 1914. 15 цвітня. Ч. 3. С. 1; *Вісти з Запорожа. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецтво*. 1914. 15 цвітня.

¹⁷ Гайдучок С. Читаю і згадую. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. Львів, 1937. Січень. Ч. 1. С. 7.

¹⁸ Беч Л. З. Пласт в перемиській українській гімназії. (Сторінки історії б. Куріня У. У. П. Ю. ім. Ів. Богуна). «*Де срібнолентий Сян пливе*». *Пропамятна книга ювілею 50-ліття української державної гімназії в Перемишлі. 1888–1938*. Перемишль: Накладом Ювілейного Комітету, 1938. С. 86; Коцик Р. Початки пласту у перемиській українській гімназії. «*Де срібнолентий Сян пливе*». *Пропамятна книга ювілею 50-ліття української державної гімназії в Перемишлі. 1888–1938*. Перемишль: Накладом Ювілейного Комітету, 1938. С. 214.

Статистичні дані свідчать, що в Галичині на середину 1912 р. існувало 794 осередки товариств «Січ»¹⁹. Заборонено діяльність, згідно з цією статистикою, 29 осередків упродовж 1900–1912 рр.: у Бучацькому повіті – 1, Коломийському – 2, Косівському – 20, Львівському – 1, Печеніжинському – 3, Снятинському – 1, Станіславівському – 1²⁰. Зі всіх повітів найбільша протидія владних структур у заснуванні та суспільно-культурній діяльності січових товариств була на Косівщині. Зауважмо, що у представленій статистиці не відображено ще тих випадків, коли не дозволяли діяльність січових осередків, які подавали статуту на реєстрацію.

У 1900-х роках товариства «Січ» активно створювали на всій території Галичини. Цей процес супроводжувався негативним ставленням повітових староств. Почалися переслідування та заборони. У 1902 р. намісник Леон Пінінський видав циркуляр, у якому звернув увагу повітових староств і дирекції поліції на діяльність товариств «Січ», а також просив повідомляти його про політичні заходи, які проводили її осередки²¹. У листопаді 1903 р. з'явився обіжник Галицького намісництва, який застерігав староства перед «небезпекою подальшого неконтрольованого росту козацьких товариств, що всупереч своїм статутним цілям проводять політичну агітацію, перебуваючи під керівництвом руських радикалів [йдеться про Русько-українську радикальну партію – А. С.], відбувають військовий вишкіл та походи»²². Повітовим старостам наказано забороняти діяльність товариств, які виходили за межі своїх статутних завдань, особливо звертати увагу на використання січових відзнак²³. Зазначу, що на кінець 1903 р. у Галичині засновано 122 січових та 86 сокільських товариств, тоді як на кінець 1902 р.

¹⁹ Заложено в Галичині Січій в році. *Січові вісти. Письмо присвячене січовим справам просвіті і науці*. 1913. Січень. Ч. 1. С. 9.

²⁰ Там само. С. 8–9.

²¹ Круковський О. Прапорництво, емблематика та печатки спортивно-освітніх організацій і товариств на західноукраїнських землях кінця XIX – початку XX століть. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 1996. Т. 231: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. С. 285.

²² Доценко А. Українські громадсько-патріотичні організації «Січ» і «Січ». *Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст.: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 21–22 листопада 1997 р.)*. Івано-Франківськ: Плай, 1997. С. 126.

²³ «Соколи» і «Січи» в 1903-ім році. *Діло*. 1904. 12 (25) січня. С. 1.

їх було 20 і 4 відповідно. Організація «Січ» налічувала близько 6 100 членів, «Сокіл» – 5 089²⁴.

Для розуміння тодішньої ситуації декілька слів варто приділити січовій символіці й атрибутиці, зокрема емблемі, відзнакам, прапорам і важливим елементам однострою – лентам. Вони дуже часто ставали для влади приводом для переслідування діяльності січового руху.

Організація «Січ» мала свою емблему – восьмипроменеву зорю, у центрі якої зображено дві руки в потиску, що тримають серп. Цей символ, що, за словами К. Трильовського, вказував на селянський вимір організації, використовувався на прапорах, металевих відзнаках, печатках і різних виданнях. Обабіч серпа розташовувалися букви «Р. П.», що розшифровується як «радикальна партія», бо спершу «Січ» мала радикальне спрямування. Згодом ці букви змінено на «У. С. С.», тобто Український січовий союз (створений у грудні 1912 р. у Львові)²⁵. УСС виконував функції центрального осередку «Січ» (як «Сокіл-Батько» в соколів) упродовж 1912–1914 рр. Його попередником був ГСК (1908–1912). Члени ГСК мали січові ленти з написом «Г[оловний] С[ічовий] К[омітет]», а УСС – з написом «У[країнський] С[ічовий] С[оюз]».

Січові відзнаки вперше запроваджено в широкий обіг стараннями К. Трильовського на вічі радикальної партії 5 жовтня 1900 р. Він у спогадах зазначав: «Тут мушу зазначити ось що: ті радикальні, тобто січові відзнаки-зірки були восьмикутні. Відзнаки жидівських націоналістів-сіоністів були шестикутні, тобто два трикутники, складені навпоперек. Натомість зірки комуністично-більшевицької партії, яка появилася щойно 1903 року, три роки пізніше, ніж я впровадив у радикальній партії згадані відзнаки, були п'ятикутні. Така сама справа з серпом на радикальній і січовій відзнаці. І серп той на прапорах та відзнаках комуністично-більшевицької партії з'явився набагато пізніше. На жаль, відзнака радикальної партії не прийнялася масово між її членами, бо та моя ідея немалу заздрість викликувала навіть між моїми партійними товаришами. “Що це Трильовський вигадує собі якісь речі, а ми мали б потурати тому?” – говорили. Взагалі можна зауважити: у нашій спільноті

²⁴ «Соколи» і «Січи» в 1903-ім році. *Діло*. 1904. 12 (25) січня. С. 2.

²⁵ Трильовський К. З мого життя... (Уривок зі спогадів). С. 15.

кожна нова ідея зараз мусить мати опозицію. Скільки то ворогів надбав я собі через мої “Січі” не тільки поза радикальною партією, але таки між самими радикалами! А нігде правди діти – якраз я з самого початку їхнього існування старався надавати радикального характеру, я просто таки врятував радикальну партію від розвалу в 1903 році. А яку національно-виховну ролью ті “Січі” відіграли в нашому народі!»²⁶.

Однострій січовиків доповнювався постійно новими відзнаками. Так, у календарі «Запорожець» на 1908 р. зазначалося: «Крім лент січових, не забуваймо браття на січові медалі (з [Тарасом] Шевченком), на січові зірки та червоні радикальні пера»²⁷. Про те, що саме зображено на січових медалях, дають нам уявлення спогади К. Трильовського. Він про кошового товариства «Січ» у с. Жаб'я Юрія Соломійчука писав, що той носив на грудях дві медалі: одну – із зображенням Тараса Шевченка, другу – з Богданом Хмельницьким: «Коли він [Юрій Соломійчук-Юзенчук – А. С.], бувало, зі своїми двома-трьома товаришами влетить до мого мешкання в Коломиї, в руках сталева бардка, на грудях одна медала з [Тарасом] Шевченком, а друга – з [Богданом] Хмельницьким, малося враження, що це якийсь Перебийніс або Нечай, отаман народніх повстанців! У вільній незалежній Україні Гуцульщина не забуде свого славного січового організатора – в Жабю і в Косові здвигне йому достойні його пам'ятники!»²⁸. Найбільшого розповсюдження отримали медалі, де з одного боку зображено Т. Шевченка в смушевій шапці. Навколо зображення містився напис: «1814 Тарас Григорович Шевченко 1861». Із другого – січова емблема з написом по обидві сторони: «Р. У. Р. П.» (Русько-українська радикальна партія) та «Січова пам'ятка».

Існували медалі із зображенням гетьмана Івана Мазепи. Їх видали 1909 р. із нагоди 200-річчя битви під Полтавою. Наскільки масово вони застосовувалися в Галичині, – наразі невідомо. На Буковині медалі з Мазепою набули більшого розповсюдження. 21 вересня 1909 р. у Чернівцях відбулося січове свято буковинських товариств «Січ». До цього заходу січова організація належно підготувалася. 26 липня 1909 р. у часописі «Діло» з цього приводу зазначено:

²⁶ Трильовський К. З мого життя. Київ; Едмонтон; Торонто, 1999. С. 112–113.

²⁷ Кирило [Трильовський К.]. Добре слово до добрих людей. *Запорожець. Календар для народа на рік переступний 1908*. Коломия, 1907. С. 161.

²⁸ Трильовський К. З мого життя... (Уривок зі спогадів). С. 36.

«“Союз Січий” робить вже тепер великі приготування. Незабаром вийде книга вправ для “Січий”, щоби “Січи” могли приготувлятися до загальних вправ. Січовик, що візьме участь у сьвяті дістане на памятку січовий медаль з образом славного козацького гетьмана Івана Мазепи»²⁹.

Важливого значення у січових товариствах надавали прапорам. Спочатку через перешкоди влади, статут «Січей» не містив параграфів, які б регламентували використання організаційного прапора. Однак К. Трильовський всіма можливими шляхами намагався масово їх ввести в осередках. Достеменно не встановлена їхня кількість, однак їхнє застосування було непоодиноким явищем, а за намісника Галичини Міхала Бобжинського – стало масовим. У 1903 р. у календарі «Запорожець», який редагували Кирило Трильовський та Іван Чупрей, подано опис січового прапора. Його мали використовувати січові товариства як зразок для створення відповідної атрибутики. За цим описом, хоругва мала розмір 120x200 см. Із лицевого боку на малиновому полотнищі містилося зображення одного з видатних українських державних чи громадсько-політичних діячів, наприклад, Богдана Хмельницького, Івана Богуна, Івана Виговського, Петра Дорошенка, Тараса Шевченка, Михайла Драгоманова, Юрія Федьковича чи «руський» герб – «лев, що спирається на скалу». Над зображенням – напис: «Січ в...» (далі зазначалася назва місцевості, де діяло товариство). На зворотному боці – січовий знак: «... восьмикутна зірка, у середині якої зображення двох рук, які в братерській злуці тримають серп». «Єсть се такий знак, – зазначено в календарі, – як сей, що поміщений на першій стороні [тобто восьмипроменева зірка – А. С.] отсега календаря лише без букв Р. П.»³⁰. Також на цій стороні поміщено напис: «В єдності сила!» або «Бодрім ся!» та ін. На держак хоругви над полотнищем під гострою посрібленою чи позолоченою верхівкою прив'язувалося синьо-жовту стрічку з відповідним вишиваним написом. Держак хоругви становив 3,5 м. Кирило Трильовський дотримувався думки, що на січових прапорах не варто використовувати зображення святих. На його переконання, по-перше, святі мають право

²⁹ Велике січове сьвято буковинських «Січий». *Діло*. 1909. 26 н. ст. (13 ст. ст.) липня. С. 3.

³⁰ Січові звичаї. *Запорожець. Календар для народа на рік переступний 1904*. Коломия, 1903. С. 94.

зображуватися тільки на церковних хоругвах; по-друге, «малювати на січових прапорах святих, – се не лише глупе, але прямо нерелігійно. Се ж не означає великої пошани для святця, коли его таскає ся на получені з танцями фестини і т. ін.»³¹. Починаючи з 1910 р., повітові організації «Січ» використовували синьо-жовті прапори з малиновими стрічками. Таке ж поєднання синього, жовтого та малинового було характерне для символіки «Сокола-Батька», спортивного товариства «Україна», «Пласту» й інших товариств Галичини перед Першою світовою війною та в міжвоєнний період.

У січових товариствах обов'язковим елементом однострою була лента. У календарі «Запорожець» К. Трильовський подав опис відзнак для членів товариства «Січ». Це були вовняні ленти, які носили через праве плече і зав'язували з лівого боку над стегном. Лента кошового була на половину синя, на половину жовта; осавула – синя, яка по обох краях мала жовті паси 0,5 см ширини; писаря – синьо-червона; учителя – зелено-червона; скарбника – жовто-червона. Четарі носили ленти з паском по боках, як в осавула: перший четар із синім паском, другий – із зеленим, третій – із жовтим; четвертий – із чорним. Хорунжий мав червоно-синьо-жовту ленту. Крім того, у календарі зазначено, що рядовий січовик мав червону (тобто малинову) ленту, шириною 9 см, а старшина і хорунжий – 10 см. На кожній ленті містився напис: «“Січ” в...»³² (далі зазначалася назва місцевості, де діяло січове товариство). Сурмач і барабанщик мали ленту чорну з червоними пасками по боках, ад'ютанти (прибійники) – сині, обозний – зелено-червону. «Всі ленти були з гарної міцної вовни, а на них був напис жовтою волічкою: “Січ” в ... (назва села, згл[ядно] міста). Кожний “Січовик” мав дерев'яний топирець; кожна “Січ” мала обов'язково придержуватися народньої ноші свого села. На капелюсі, згл[ядно] на шапці кожний “Січовик” повинен був мати червоне перо, припняте січовою металевою зорею», – так писав із цього приводу К. Трильовський³³. Січові ленти старалися

³¹ Кл[им] Об[ух]. [Трильовський К.]. У Січі, у Січі єднаймося брати! *Запорожець, календар для народу на рік переступний 1912* / уложили К. Трильовський і І. Чупрей. Коломия, 1911. С. 224–225; Соколи а Січі. *Запорожець, календар для народу на рік звичайний 1911* / укл. К. Трильовський, І. Чупрей. Коломия, 1910. С. 160.

³² Січові звичаї. *Запорожець. Календар для народу на рік переступний 1904*. Коломия, 1903. С. 98.

³³ Трильовський К. З мого життя... (Уривок зі спогадів). С. 14.

мати в кожному осередку. Однак із цим виникали певні проблеми – деякі «Січі» не могли їх придбати. Це в багатьох випадках залежало від фінансової спроможності членів організації. Скажімо, «Січ» у с. Черніїв Станиславівського повіту (на 5 січня 1908 р.), проіснувавши 3 роки, не спромоглася забезпечити своїх членів січовими лентами³⁴. Однак, незважаючи на деякі фінансові труднощі, вони набули такої популярності, що ними навіть нагороджували видатних українських діячів того часу. Зокрема, 1913 р. у Львові в залі Народного дому урочисто проходило святкування дня народження Івана Франка. Очевидець цих подій – Осип Залеський, який виступав у хорі, так згадує цю подію: «В час концерту голова радикальної партії д-р К[ирило] Трильовський вручив [Іванові] Франкові січову ленту, іменуючи його почесним членом “Січі”»³⁵.

Щодо обмеження діяльності січових товариств у Галичині змістовним і показовим є таємний циркуляр, який видав у червні 1904 р. намісник Анджей Потоцький. Там по пунктах подано діяльність та методи боротьби зі січовим рухом. У циркулярі, як і в попередньому 1903 р., наголошувалося на військовому вишколі, який проводять січовики, а також їхній активній участі у громадському й політичному житті краю. Методи боротьби з цим рухом зводилися до заборон. По-перше, заборонялося членам товариств «Січ» при масових виступах і зборах носити відзнаки та прапори. Заборона ґрунтувалася на підставі § 7 цісарського розпорядження від 20 квітня 1854 р. кодексу законів № 96 руською мовою. У § 11 зазначено, що на кожного, хто порушив цю заборону, накладається штраф від 2 до 200 кор. або арешт від 6 год до 14 днів³⁶. При цьому зауважено, що «Січі» мають право використовувати відзнаки і прапори при пожежах, гімнастичних вправах та інших публічних заходах, але повинні подати до староства прохання про дозвіл із додатком кольорових ескізів відзнак та прапорів. Відповідний документ мали подати не пізніше як за три дні до запланованого заходу³⁷.

³⁴ ЦДДАЛ України. Ф. 312. Оп. 1. Спр. 69. Арк. 1.

³⁵ Залеський О. З мого життя. Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини / ред.-упоряд. М. Климишин. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. Т. 2. С. 126.

³⁶ Нова Січ. 1904. 24 червня. Ч. 26. С. 3.

³⁷ Січовий порадник. У справі походів. Січові вісти. Письмо присвячене січовим справам просьвіті і науці. 1912. Травень. Ч. 5. С. 16.

У п. 3 циркуляра вказано, що якби січові осередки подавали прохання про надання їм дозволу на використання відзнак і прапора, то «на такі заяви, з огляду на пануючі відносини, треба відповідати негативно (не посилаючись на циркуляр). А винятково тим товариствам “Січ”, яких поведінка була досі зовсім легальною, можна дозволити, до відкликання, вживати відзнаки тільки при гасінні пожеж»³⁸.

Друга заборона стосувалася проведення святкувань і походів січовиків. Для цього також потрібно було мати дозвіл від староства. Намісник вказував, що влаштування походів із масовим залученням членів та прихильників організації не має нічого спільного з метою й завданнями товариств і не передбачене статутами «Січей». «А якщо товариство “Січ” влаштує публічні походи, то незалежно від наслідків покарань взяти до уваги, чи не створюються умови для застосування § 24 закону про товариства [припинення діяльності товариства – А. С.], тому що вони зовсім не відповідають статутній меті “Січі”»³⁹. Такого типу розпорядження намісників у подальшому виходили щороку, а в 1907 р. заборону носіння січових лент підтвердило рескриптом МВС у Відні⁴⁰.

Ситуація в 1904 р. у селах і містечках Галичини набрала загрозливих форм. Так, у Косові староство заборонило гуцулам носити топірці. Покликаючись на цю постанову, місцеві вийти масово конфісковували їх у селян. Однак на 1904 р. ці дії були невинуваті й не мали жодних юридичних підстав. За тодішніми законами Австро-Угорської монархії всі атрибути, навіть зброю, дозволялося носити, якщо це були елементи національного одягу⁴¹. Незважаючи на це, косівське староство не припинило незаконних дій, а пішло далі. 14 квітня 1904 р. вийшов обіжник № 10 853, де косівський староста Заграднік попередив членів товариства «Січ» про те, що вони не мають дозволу на застосування у походах та інших святкуваннях січових лент. А тому, як зазначено в обіжнику: «заказую [забороняю – А. С.] ношення яких-небудь відзнак і зазначую, що в случаю переступлення нинішнього наказу улягнуть члени Виділу,

³⁸ Круковський О. Прапорництво, емблематика та печатки спортивно-освітніх організацій... С. 286.

³⁹ Там само.

⁴⁰ Доценко А. Українські громадсько-патріотичні організації «Січ» і «Січ»... С. 126.

⁴¹ Самоволя ц. к. старости. *Діло*. 1904. 27 лютого (11 марта). Ч. 46. С. 3.

взглядно члени товариства суворій гривні [грошовому штрафу – А. С.]»⁴². Окрім того, владу дратувало й те, що січовики використовували давні козацькі символи, іменували себе як колишня козацька старшина⁴³. На той час у товаристві побутували давні назви: кошовий, писар, осавул, обозний та ін.⁴⁴.

Однак заборонити членам «Січі» популярні серед загалу січові ленти, а також топірці, було нереально. Січовики й надалі застосовували ці атрибути в організаційній діяльності та повсякденному житті. Тоді влада вдалася до інших, радикальніших, кроків, зокрема арештів і накладання штрафів. Так, у с. Полянці Косівського повіту у квітні 1904 р. справа зайшла так далеко, що мало бракувало до кровопролиття. Що ж відбулося? На урочистих зборах із нагоди заснування товариства «Січ» у с. Полянці жандарми заарештували громадського діяча Юрія Соломійчука за те, що той мав на собі січову ленту й відзнаку на капелюсі⁴⁵. Присутніх на зборах такий крок сильно обурив⁴⁶. Надзвичайно велику напругу вдалося розрядити місцевому парохві о. Попелю, який був прихильником та активним діячем січового руху. Дещо згодом, 28 вересня 1904 р., Юрій Соломійчук вирішив повернути конфісковані ленту й відзнаку. З відповідним проханням він звернувся до старости Заградніка. Однак останній відправив його до комісара поліції Тишковського. Той понад 2 год розмовляв із Ю. Соломійчуком про ленти і відзнаки, розпитуючи про січову символіку й атрибутику, діяльність січових товариств, та зрештою запропонував йому за повернення конфіскованих речей заплатити 10 кор. Однак Ю. Соломійчук відмовився, а після завершення розмови пішов у редакцію часопису «Діло», яка в наступному числі надрукувала повідомлення про цю подію⁴⁷.

Заходи українських громадських, політичних діячів і членів товариств «Січ» на зміну наявній ситуації не принесли очікуваних результатів. У Косівському повіті й надалі відбувалися арешти, заборона проведення заходів та ношення січової атрибутики. Найбільше

⁴² Новий старостинський указ. *Діло*. 1904. 5 (18) цвітня. С. 2.

⁴³ Нагінка на Січи. *Діло*. 1904. 9 (22) цвітня. С. 3.

⁴⁴ ЦДДАЛ України. Ф. 847. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 19 зв.

⁴⁵ Терор проти Січий. *Діло*. 1904. 13 (26) цвітня. С. 2.

⁴⁶ В. Г. З. Бунт в Полянках. *Діло*. 1904. 17 (30) цвітня. С. 2.

⁴⁷ Соломійчук Ю. З царства п. Заградніка. *Діло*. 1904. 23 вересня (6 жовтня). С. 2.

натерпівся Ю. Соломійчук, про якого лідер січового руху К. Трильовський згадував: «“Січ” у Жабю сталась початком великого січового руху на Гуцульщині. Її кошовий Юра Соломійчук-Юзенчук визначався виїмковим організаційним хистом. Не дивно, що майже вся Гуцульщина вкрилася “Січами”. Очевидно, що Гуцулів найбільше притягала до “Січей” їх зовнішня декоративна сторона. Вони й самі любувалися в мальовничості своєї ноші і мають відчуття взагалі для краси, що так чітко пробивається у їхньому домашньому промислі. Порівняймо тільки гуцульський дерев’яний або металевий топірець з “цюпагою” польських гуралів, а ріжниця відразу впаде нам в очі! Січові ленти, восьмикінчасті зорі і червоні пера на їхніх “кресанях”, медалі з погруддям Шевченка – все це наче нарочно придумане для Гуцулів!»⁴⁸.

Староста в Косові, зважаючи на кількісне зростання січових осередків, вирішив нейтралізувати їхнього організатора. У січні 1905 р. у Коломії відбувся показовий судовий процес, на якому за сфабрикованими свідченнями Ю. Соломійчука засуджено на два місяці в’язниці⁴⁹. Таких процесів у палкого організатора «Січей» на Гуцульщині було декілька. Так, 14 травня 1907 р., коли К. Трильовський став послом до австрійського парламенту, його помічник Ю. Соломійчук, перебував у в’язниці⁵⁰.

Переслідування косівського старости Заградніка стосувалися й інших активістів і січових осередків. Так, у вересні 1904 р. за носіння металевої відзнаки, на якій зображено січову емблему, тобто восьмипроменеву зірку, староста покарав Івана Сінятовича і ще одного гуцула з с. Жаб’я. Потерпілі заплатили по 10 кор. штрафу. Часу не гаяли й жандарми. 25 вересня 1904 р. жандарми Броніслав Пушка та Соха, які на той час були не при виконанні обов’язків, буквально здерли січову ленту з Івана Дутчака – кошового «Січі» з Конятина. Подія відбулася біля церкви у с. Гриневі⁵¹.

До критики діяльності організації «Січ» долучилися й москвофіли. У своєму часописі «Галичанин» у квітня 1904 р. в одній зі статей зазначалося про «неправомірне» використання на січових прапорах зображення Богдана Хмельницького, Петра Дорошенка, Івана

⁴⁸ Трильовський К. З мого життя... (Уривок зі спогадів). С. 32.

⁴⁹ Там само. С. 34.

⁵⁰ Там само. С. 36.

⁵¹ П. Заграднік компромітує ся дальше. *Діло*. 1904. 2 (15) вересня. С. 3.

Гонти, Максима Залізняка, Тараса Шевченка, Михайла Драгоманова, що, на думку редакції, «заплямовує пам'ять цих історичних постатей»⁵². Зрозуміло, що москвофілів непокоїв швидкий розвиток українських національних товариств у Галичині. І вони в такий спосіб підігрували тодішній владі. Дії останньої призвели до того, що на листопад 1904 р. у Косівському повіті заборонено діяльність 14 січових товариств і велася планомірна робота для того, щоб не реєструвати нових осередків⁵³.

Ситуація в інших повітах Галичини була не кращою. Так, 5 липня 1904 р. староста Петруський у Мостиськах видав обіжник № 12510, яким забороняв січовикам у с. Крукеничі використовувати відзнаки та прапори без окремого дозволу. У документі зазначено, що підставою до такого рішення є § 7 цісарського розпорядження від 20 квітня 1854 р. і «ті, хто порушить даний указ буде покараний від 2 до 200 корон, або карою арешту від 6 до 14 днів»⁵⁴.

Староство в Калуському повіті 11 серпня 1906 р. заборонило всім осередкам «Січ» застосовувати в діяльності січові ленти, відзнаки та прапори. Сувора заборона стосувалася як повсякденного використання символіки, так і під час гімнастичних показів та при гасінні пожеж. 25 серпня 1906 р. староство заборонило носіння січових лент товариству у Красній. До цих дій долучалися жандарми. Зокрема, у Небиліві вони здерли з Миколи Гаврила (кошового «Січі» у Ясені) січову ленту та медаль⁵⁵. Переслідування в Калуському повіті на тому не припинилися. У 1906 р. староство засудило кошового «Січі» у Прислупі Миколу Сиротюка за ношення січової ленти. Його покарали штрафом 10 кор. і 7-денним ув'язненням⁵⁶. 7 вересня 1906 р. староста повіту Лянге заборонив діяльність найкращої в повіті «Січі» с. Хотиня та конфіскував із приміщення «Просвіти» козацькі шапки, січові ленти та прапор. У цій «спецоперації» брали участь жандарм, війт і місцевий мешканець Гнат Зеленко. У газеті «Діло» з цього приводу зазначено: «... розв'язане сеї найкраще розвиваючої ся “Січи” в повіті наступило на інтервенцію

⁵² Дѣти или сумашедшіе? *Галичанинъ*. 8 (21) апрѣля. С. 1.

⁵³ О. Б. З царства п. Заградніка. *Діло*. 1904. 28 жовтня (10 падолиста). С. 3.

⁵⁴ Пан Петрусский а Січові ленти. *Діло*. 1904. 13 (26) цвѣтня. Ч. 81. С. 2.

⁵⁵ Січовий рух і его переслідуване в калускім повіті. *Діло*. 1906. 25 серпня (7 вересня). С. 3.

⁵⁶ Переслідуваня Січий. *Діло*. 1906. 16 (29) вересня. С. 3.

і прошене арендара Шпаца, котрому вже поволи зачинала сохнути кишеня, бо люде утікали від горівки і корчми»⁵⁷. Зауважмо, що «Січі» пропагували здоровий спосіб життя та боролися з пияцтвом.

Справа масового переслідування січового руху занепокоїла українське громадянство. Дійшло до того, що 16 листопада 1907 р. про переслідування товариств «Січ» обговорювали у Відні. Від влади були міністр-президент Цислейтанії Макс фон Бек і міністр внутрішніх справ барон Ріхарт фон Бінерт. Інтереси українців представляли послы Микола Василько, д-р Лев Бачинський та голова «Січей» д-р Кирило Трильовський⁵⁸. Однак відчутних результатів переговори не принесли. Ще перед цією зустріччю до МВС у Відні надіслано запит від послів Теофіла Окуневського, Володимира Охримовича й інших українських діячів. У документі, датованому 20 липня 1907 р., зазначені неправомірні дії зі сторони староств і жандармерії до членів січових товариств. Наведено факти, які, на думку підписантів, виходили за межі здорового глузду. Наприклад, на 19 членів товариства «Січ» у Добрівлянах Заліщицького повіту 9 липня накладено штраф по 50 кор., що в сумі становило 950 кор.⁵⁹, за те, що вони без дозволу влади використовували в поході січові ленти. Захід відбувся у Заліщиках 9 червня 1907 р. Присутніми на ньому були громадські та політичні діячі, члени та представники багатьох українських товариств із Заліщицького й сусідніх повітів. Усього було близько 20 тис. присутніх. Ще один факт у запиті засвідчує те, що 13 липня 1907 р. староство із Заліщик покарало селян із Блищанки – Мартина Харовського і Михайла Малітовського – штрафом по 50 кор. за ношення січових відзнак⁶⁰.

Ситуація в Галичині дещо змінилася після вбивства 12 квітня 1908 р. Мирославом Січинським галицького намісника Анджея Потоцького. Новий намісник опинився перед нелегким вибором: підкоритися закликам поляків і запровадити у Східній Галичині надзвичайний стан або спробувати нормалізувати польсько-українські відносини несилловими методами. Міхал Бобжинський обрав другий. Він намагався залагодити конфліктні ситуації, які виникали у

⁵⁷ Староста Січи і корчма. *Діло*. 1906. 28 серпня (10 вересня). С. 2.

⁵⁸ Державна рада. Переслідування Січий. *Діло*. 1907. 22 н. ст. листопада. С. 3.

⁵⁹ Інтерпеляція послів Окуневського, Охримовича і товаришів. *Діло*. 1907. 8 н. ст. серпня. С. 2.

⁶⁰ Там само.

зв'язку з діяльністю організації «Січ». 25 травня 1908 р. Намісництво у Львові в таємному розпорядженні вимагало від усіх повітових староств Східної Галичини терміново, до 8 днів, повідомити про діяльність січового руху. Передовсім треба було звернути увагу на такі аспекти: кількість товариств, порівняно з попередніми роками; чи діяльні; чи виступи «Січей» мають радикальний, антидержавний, революційний вимір, як у попередні роки; чи гімнастична діяльність не є прикриттям політичних, революційних тенденцій; чи носіння січових відзнак і лент є звичайним у членів «Січей», чи тільки під час дозволених виступів; чи ленти є як оздоблення одягу, чи вони є демонстрацією січової символіки; чи староства за використання відзнак, лентів карають січовиків⁶¹.

Цікаві у плані польсько-українського порозуміння роздуми самого намісника М. Бобжинського щодо діяльності січового руху: «Закон про товариства і збори з 1867 р. був дуже ліберальний і не всі старости його однаково пояснювали. Траплялося, що один староста щось забороняв у своїм повіті, інший знову те саме у своїм дозволяв. Треба було устійнити однакове поступовання всіх старостів супроти товариств і зборів. Цей плян я старався застосувати наперед до українських товариств «Січ». На зразок польських протипожежних і гімнастичних товариств організували також Русини, головню радикальні Українці, протипожежно-гімнастичні товариства. Нав'язуючи до козацької минувшини назвали їх «Січами», а членів старшини – отаманами, кошовими і т. п. Замість одностроїв придумали т. зв. ленти, широкі паси в українських красках з написом «Січ». Не було там багато мови про гімнастику і гашення пожежі. Ціла організація мала політичну ціль – згуртувати селян, головню молодь, під управою головного провідника й ініціатора тих товариств, посла [Кирила] Трильовського, котрого називали «гетьманом Січі». Завдяки тій організації при перших загальних виборах 1907 р. вибрано в кількох округах великою більшістю голосів руських радикальних послів. «Гетьмана» [Кирила] Трильовського вибрали аж у двох виборчих округах. Небезпечні агітації взялася адміністраційна влада [за часів намісника А. Потоцького – А. С.] усувати при помочі жандамів і почала війну з «Січами»: забороняли

⁶¹ Трофим'як Б. Є. Гімнастично-спортивні організації у Національно-Визвольному русі Галичини... С. 247–248.

носити ленти, карали за публичні збірки, переривали діяльність “Січі” ... Все те викликувало враження переслідувань. “Січі” ширилися, дух членів тих товариств кріпшав. І тут показалася неординарна поведінка староств: за що в одному повіті карали, за те саме в іншому – ні! Коли я як намісник почав урядувати, застав багато рекурсів “Січей” від рішень староств до Намісництва, або спротивів тих товариств від рішення Намісництва до міністерства. Ці рекурси були зовсім не вирішені, згл[ядно] Намісництво не вислало їх до вирішення в міністерстві у Відні. Розглянувшись в тому матеріалі і поставивши його на порядок нарад сесій Намісництва, я переконався, що значну частину рішень староств взагалі не можна уzasаднити на підставі закону, отже, я відразу їх уневажнив. Тим самим я поручив староствам, щоб залишали все те, про що закон виразно не говорить, значить чого у вищих інстанціях не можна уzasаднити. Мені залежало на тому, щоб населення не думало, що його переслідують. Руським послам, які в тій справі зі мною говорили, я заявив, що хочу залишити “Січам”, як і всім іншим подібним товариствам, велику свободу, під умовою, що поступатимуть по закону і не нарушуватимуть публичного спокою. Я обіцяв, що предклатиму міністерству справи, щодо яких були б різниці думок у розумінні закону. Це зробив я після того, як дуже докладно розглянув весь матеріал на сесіях Намісництва. Та не було це так легко і вимагало багато розмов, засідань так, що аж 7 грудня 1911 р. міг я видати до староств обіжник, який нормував справу вживання прапорів, відзнак, одностроїв не тільки щодо “Січей”, але взагалі щодо всіх товариств – польських і руських. Моя політика супроти “Січей” виправдала мої надії. Зацікавлення “Січами” змаліло, почалися спори з руськими “Соколами”. Кріси, що їх в 1908 р. спровадили дідичі на свої двори, заржавіли»⁶².

Конфліктні ситуації навколо діяльності січового руху потрохи вщухли. Хоча час до часу в галицькій періодиці з’являлися статі, інформаційні повідомлення та замітки на цю тематику. Так, у серпні 1909 р. у львівському часописі «Діло» поміщено статтю під промовистою назвою «Чи вертається ера Потоцького?». Автор публікації з-поміж іншого наголошував на необ’єктивній подачі інформації

⁶² Бобржинський М. «Січи» по смерті Потоцького. *Гей! там на горі «Січ» іде!.. Про пам’ятна книга «Січей»* / зібрав і упоряд. П. Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 294–295.

про діяльність січового руху в Галичині польськими газетами, зокрема «Słowo polskie»⁶³.

Головний січовий комітет як керівний орган січового руху пильно стежив за подіями, які відбувалися в повітах. Щоб не наражати членів на небезпеку в січовій періодиці та виданнях, проводилася роз'яснювальна робота. Так, у друкованому органі товариства «Січ» – «Січові вісти» – у справі обмеження діяльності січових товариств зазначено: «Багато “Січий” питає, що треба робити, щоби виходити собі право робити похід з прапором і в лентах. Одні потребують такого права, бо хочуть іти походом з нагоди якого торжества або обходу, другі хотілиби собі частійше устроювати такі паради у своїм селі, инша радіби йти походом на друге село. Після закона о зборах (§ 3.) треба на устроєне походу окремого писемного дозволу староства. Хто, отже, хоче устроїти публичний похід, має внести до староства таке подане. ... То подане має бути в старостві 3 дни наперед. Без дозволу на письмі не вільно робити походу. Дозволу на роблене походу в довільнім часі не можна дістати – лиш за кождий раз треба вносити окреме подане. Походи з церковними процесіями, при нагоді похоронів і т. п. не потребують бути зголошувані в старостві, але Січи – яко товариства чисто сьвіцькі – не повинні брати участи у жадних попівських торжествах, а лиш в народних сьвятах. Однакож торжественні походи треба відріжнити від науки іти походом. Коли Січ учить ся на мадані вправ, то може вздовж того майдану також учити ся іти походом. На се не треба дозволу староства. Однакож не належить учити ся іти походами також улицями, бо сего ніхто не взявби за науку і Січ булаби покарана за устроєне походу без дозволу староства»⁶⁴.

Керівництво товариств «Сокіл» і «Січ» постійно моніторило ситуацію щодо політики, яку провадила місцева влада стосовно українського молодіжного руху. Свідчення цього – квестіонар (питальник) Головного січового комітету, розісланий усім січовим осередкам Галичини 1909 р. Ось що з цього приводу 18 серпня 1911 р. писав Іван Чупрей у листі до Андрія Жука: «Високоповажаний Пан Андрій Жук, у Львові, вул[иця] Театинська

⁶³ Чи вертається ера Потоцького? *Діло*. 1909. 2 н. ст. серпня (20 ст. ст. липня). С. 1.

⁶⁴ Січовий порадник. У справі походів. *Січові вісти*. *Письмо присвячене січовим справам просьвіті і науці*. 1912. Травень. Ч. 5. С. 14–16.

[тепер – вул. М. Кривоноса – А. С.], 12. Посилаємо Вам деякі дані про наші Січи (самостійні). Також залучаємо табелью після літ. Квестіонарі ми розсилали у 1909 році та відповідий прийшло менше як половину. Коли хочете їх переглянути, то можемо Вам їх післати. Такі квестіонарі (чисті) маємо ще, в запасі і може будемо їх розсилати з кінцем сего року – як будуть гроші. На се треба $762 \times 3 \text{ с[отиків]} = 22 \text{ К[орони]} 86 \text{ с[отиків]}$. Оден такий квестіонар посилаємо Вам. Коли би Ви хотіли розіслати їх – то звольте подати, які питання уважали би Ви за відповідне додати, ми відбили би їх додатково (– рівно ж як будуть гроші –) і розіслали би відси впрост до Січий. Числа членів усіх Січий годі подати. У квестіонарах є подано – але як сказано не всі Січи попросилали відповіді. Се однако ж не є ознакою того, що ті Січи сплять, – противно ми знаємо звідки инде, що багато Січий тих дуже гарно розвиває ся. Не попросилали однако ж відповідий тому, що наш мужик до писаня дуже тяжкий. Просимо відповісти, чи треба Вам відповідий на квестіонарі з 1909 р., – і що ще треба доповнити, – а далі чи зможете прислати гроший на розсилку і друк додатку до квестіонаря. Здорові були! Д-р Кирило Трильовський в Яблонів Голова Г[оловного] К[омітету] С[ічового]. Канцелярия Головного Комітету Січового Чупрей Іван»⁶⁵.

Друкований бланк звіту Головного січового комітету містив 34 питання, які охоплювали різні аспекти діяльності січових товариств⁶⁶. У контексті взаємодії з місцевими органами самоврядування інформативними та показовими є пункти: 17 (Чи «Січ» устроювала доси які фестини, вечерки, представлення театральні, курси пожарничо-гімнастичні, і коли? Чи ходять на Різдво колядувати?), 18 (Чи члени носять ленти?), 19 (Чи за се робить хто трудности? Хто?), 23 (Чи устроює «Січ» для своїх членів забави з танцями? Як часто? Чи робить хто за се які трудности? Хто?), 24 (Хто в селі, що не належить до Січи, є приятелем Січи і єї допомагає та радить в потребі? Хто найбільше старає ся о розвиток «Січи»?), 25 (Хто в селі є ворогом «Січи»? Чи дуже шкодить? Як і чому?). У березні 1910 р. до Головного січового комітету надіслали звіти

⁶⁵ ЦДІАЛ України. Ф. 847. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 6–7.

⁶⁶ Там само. Спр. 2. 543 арк.

всього 216 товариств (майже 1/3 від усіх наявних осередків)⁶⁷ із 34 повітів Галичини⁶⁸. Ці документи – важливе джерело до висвітлення діяльності січових осередків і взаємодії з місцевими органами самоврядування в Галичині напередодні Першої світової війни. Наведу кілька прикладів.

Так, у звіті «Січі» в Дібщу Бережанського повіту (кошовий – Семен Сирота, писар – Олекса Жуківський, 35 членів) зазначено, що товариству дуже шкодить війт, який подав скаргу до староства, де вказав, що січовики без дозволу проводять руханкові вправи⁶⁹. Діяльності січових осередків у Лісниках (кошовий – Ілько Чвартицький, писар – Михайло Михайлів, 30 членів) та Саранчуках (кошовий – Михайло Ковальчук, писар – Василь Лотоцький, 31 член) Бережанського повіту перешкоджало староство, зокрема не дозволяло носити ленти⁷⁰. У звіті «Січі» у Стриганцях Бережанського повіту (кошовий – Павло Юзефик, писар – Микола Ковальчук, 64 члени) зазначено, що січовикам за ношення лент роблять труднощі «хруні, жиди, бо брешуть до жандармерії, а та нас переслідуює і страшить»⁷¹. А у звіті січового осередку у Гриневі Бібрського повіту (кошовий – Микола Репен, писар – Дмитро Шарабура, 34 члени) вказано, що «за ношене лент ніхто не робить трудностей, бо ношене лент і других відзнак дозволено староством в Бібрці з 5/7.1910 ч. 16177/10». Натомість товариству шкодив місцевий війт⁷².

Діяльності «Січі» у Богородчанах (кошовий – Федор Проць, писар – Іван Кочкодан, 40 членів) певні перепони робило староство, зокрема наклало двічі штрафи на січовиків за використання лент. Організація змушена була заплатити 70 кор. Вороже налаштовані до

⁶⁷ На кінець 1909 р. у Галичині налічувалося 617 товариств «Січ», з них у 1900 р. засновано – 1 товариство, 1901 р. – 1, 1902 р. – 4, 1903 р. – 104, 1904 р. – 118, 1905 р. – 33, 1906 р. – 75, 1907 р. – 90, 1908 р. – 114, 1909 р. – 77. У 1910 р. організовано ще 107 січових осередків. Детальніше див.: Заложено в Галичині Січій в році. *Січові вісти. Письмо присвячене січовим справам просвіті і науці*. 1913. Січень. Ч. 1. С. 8–9; Заклинський Р. Кілько є Січій в Галичині. *Січові вісти. Письмо присвячене січовим справам просвіті і науці*. 1913. Січень. Ч. 1. С. 13–14.

⁶⁸ Круковський О. Прапорництво, емблематика та печатки українських спортивно-освітніх організацій... С. 287.

⁶⁹ ЦДІАЛ України. Ф. 847. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 21.

⁷⁰ Там само. Арк. 25, 27.

⁷¹ Там само. Арк. 29.

⁷² Там само. Арк. 42.

«Січі» в Богородчанах були місцеві поляки. З цього приводу у звіті зазначено: «Всі місцеві поляки доносять про кожний рух в Січи староству. Господь їх знає чому!»⁷³. У Саджаві (кошовий – Михайло Палько, писар – Юрій Бобик, 50 членів) січовики організували та проводили забави з танцями. Це спричинило шквал критики та заперечення зі сторони вїйта⁷⁴.

Цікава ситуація склалася в Більчі Золотому Борщівського повіту, де чудово розвивався січовий осередок, створений 1909 р. На березень 1910 р. він налічував 77 членів. Січовики проводили гімнастичні та пожежні вправи, курс для неписьменних, на Різдво організували колядників, збирали членські внески, винаймали приміщення для засідань і проведення різних заходів. 59 членів товариства придбали січові ленти. Староство не дозволяло носити січовикам ленти, за винятком тих заходів, на які були відповідні дозволи⁷⁵. Зберігся документ, адресований Кирилові Трильовському, датований 22 березня 1910 р., який підписало керівництво організації, зокрема кошовий Василь Шологон та писар Микола Думанський. У ньому зазначено: «Всечесний Пане После! Ми, Товариство “Січі” з Більча Золотого, просимо будьте ласкаві постарати ся нам в Старостві повіта Борщівського, щоби було нам вільно носити ленти одиницями в Неділі і Свята в часі вправ як гімнастичних так і пожарничих. Нам вільно носити, тільки в часі виступу корпорацийного. Дорогий Пане После, ми Виділови Товариства, старалим ся в справі, що до ношення лент, одиницями то єсть в Неділі і Свята в часі вправ гімнастичних і пожарничих, але Староство нам відмовило, чому? ми не знаєм: як вільно в іншій повіті в нашій державі: то належить ся і нам. Сердечно просим о відповід нашого листа. Гаразд, Пане После»⁷⁶.

Незважаючи на певні перешкоди зі сторони тодішньої влади, зокрема й органів місцевого самоврядування, напередодні Першої світової війни вдалося розгорнути широку суспільно-культурну діяльність товариств «Сокіл», «Січ» і «Пласт» у Галичині. Найважче було працювати січовим осередкам. Натомість сокільські та пластові структури мали незначні перешкоди. Керівництво «Сокола-Батька» ретельно вивчало законодавство, своєчасно намагалос

⁷³ Там само. Арк. 55.

⁷⁴ Там само. Арк. 62.

⁷⁵ Там само. Арк. 63–64 зв.

⁷⁶ Там само. Арк. 65.

реагувати на конфліктні ситуації, готувало правильники, звернення тощо. На сторінках сокільського часопису «Вісти з Запорожа», який виходив у Львові, час до часу публікували роз'яснення щодо полагодження різних справ з органами місцевого самоврядування. Серед іншого є детальна інформація щодо посвячення прапора сокільського осередку в Новому Селі біля Підволочиськ. Старшина «Сокола-Батька» зазначала, що треба клопотати про проведення походу у староства й останнє не може заборонити церемонію посвячення прапора, оскільки дозвіл надає намісництво⁷⁷. В іншому дописі йшлося про те, що 18 членів сокільського осередку в Ниневі горішньому (тепер – с. Горішнє) у січні 1911 р. через надумані звинувачення та донесення війта Міхала Фортгайма були покарані староством 14 добами арешту⁷⁸.

Так чи так, а українські молодіжні організації зуміли якісно та кількісно зростати. Це засвідчують січові й сокільські свята, а також Крайові здвиги. Ідея їхнього проведення корінилася у практиці організації Всесокільських злетів у Празі, започаткованих 1882 р. із нагоди 20-річчя заснування чеського сокільського руху. Впродовж кінця XIX – першої половини XX ст. усього їх відбулося 11 у Празі: I – 1882 р., II – 1891 р., III – 1895 р., IV – 1901 р., V – 1907 р., VI – 1912 р., VII – 1920 р., VIII – 1926 р., IX – 1932 р., X – 1938 р., XI – 1948 р.⁷⁹. У Галичині на початку XX ст. українці апробували власний досвід проведення подібних заходів. Починаючи з 1902 р., крайові «Січові свята» організовувало українське товариство «Січ». I «Січове свято» відбулося 1902 р. у Коломиї, II – 1903 р. у Коломиї, III – 1904 р. у Станіславі (тепер – м. Івано-Франківськ), IV – 1909 р. у Коломиї, V – 1911 р. у Станіславі, VI – 1912 р. у Снятині⁸⁰.

⁷⁷ «Сокіл» в Н. Селі к. Підв. *Вісти з Запорожа. Часопись руханкових і пожарних товариств*. 1911. 30 січня. С. 7.

⁷⁸ Сокіл в Ниневі горішнім. *Вісти з Запорожа. Часопись руханкових і пожарних товариств*. 1911. 30 січня. С. 7.

⁷⁹ Сова А., Кравець Н. Українсько-чеські відносини в контексті діяльності гімнастичних товариств «Сокіл» (кін. XIX ст. – 1914 р.). *Міжнаціональні відносини в Україні у XX – на початку XXI ст. Західні землі: монографія / відп. ред. І. Патер, упоряд. М. Романюк*. Львів, 2020. С. 13–37.

⁸⁰ Андрухів І. О. Західноукраїнські молодіжні товариства... 80 с.; Андрухів І. О. Українські молодіжні товариства Галичини... 72 с.; Гуйванюк М. Р. Січовий рух у Галичині й на Буковині... 254 с.; Сова А. Сфрагістичні пам'ятки січового руху в Галичині першої третини XX століття. Львів: ЛДУФК, 2014. 72 с. (Серія 1. Дослідження; вип. 1) та ін.

Українські соколи до Першої світової війни провели у Львові два такі масові грандіозні заходи: I та II Крайові здвиги (1911, 1914). Другий, з огляду на 100-річчя від дня народження Т. Шевченка, отримав назву «Великий пропам'ятний Шевченківський здвиг» і був організований спільно з іншими руханковими, спортовими та напіввійськовими організаціями: «Січ», «Пласт», спортовим товариством студентів вищих шкіл Львова «Україна», «Українськими січовими стрільцями»⁸¹.

Період Першої світової війни та початок 1920-х років для сокільської, січової та пластової організацій виявився досить несприятливим – більшість цих товариств не змогли нормально проводити роботу через війну, зміну влади й інші обставини. З окупацією Галичини поляками, діяльність українських сокільських, січових і пластових товариств переходить в інший формат. Треба було пристосовуватися до нових реалій, дещо змінювати форми роботи. Так, на початку 1920-х років відновлюється діяльність сокільських товариств у Галичині, зокрема в 1920 р. існував 1 осередок, 1921 р. – 6, 1922 р. – 37, 1923 р. – 44, 1924 р. – 44, 1925 р. – 42, 1926 р. – 254, 1927 р. – 493, 1928 р. – 586⁸². Загалом, відновлено діяльність і зареєстровано нові товариства. У багатьох випадках траплялося так, що новозасновані товариства «Січ», «Сокіл», пластові полки (у 1924 р. змінили назву на курені) після деякого часу роботи припиняли діяльність через перешкоди, недостачу відповідних людей, незнання законів, своїх завдань та обов'язків чи з байдужості. Щоб цьому запобігти і вказати напрями праці осередкам, організаційна секція «Сокола-Батька», Верховна пластова рада та Верховна пластова команда, «Повітова Січ» у Львові проводили збори, наради і курси в повітах Галичини, залучаючи при цьому якнайбільше членів товариств. На курсах були спеціальні заняття із впорядку (стройової підготовки), вправ вільноруч і з приладами, теоретичні та практичні заняття з пожежництва та гігієни, лекції, інформовано про

⁸¹ Сова А. Внесок Івана Боберського в підготовку та проведення Шевченківського здвигу 1914 року у Львові. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* / гол. ред. І. Соляр. Львів, 2018. Вип. 31. С. 145–155.

⁸² Гайдучок С. Деякі цифри про сокільську організацію за 35 літ. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. 1929. Вересень. Ч. 9. С. 9; Українське сокільство в другій половині 1927 р. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. 1928. Січень. Ч. 1. С. 5.

стан, завдання й організаційну ідеологію, учасників повідомляти про всі справи, пов'язані з діяльністю товариств, роз'яснювали тодішнє законодавство тощо.

У найгіршій ситуації опинилися січові осередки. Як і перед Першою світовою війною, у 1920-х роках вони зіштовхнулися з нерозумінням влади. У час Другої Речі Посполитої на базі колишніх австрійських повітових управлінь створено повітові староства. Вони займалися різними питаннями, зокрема й боротьбою проти українського молодіжного руху. У багатьох повітах Львівського, Тернопільського та Станіславівського воєводств не вдалося відновити довоєнні січові осередки. 22 січня 1922 р. у Львові проведено загальні збори та відновлено діяльність «Повітової Січі»⁸³. Кошовим (керівником) обрано відомого українського громадсько-політичного та військового діяча д-ра Романа Дашкевича, який ще перед Першою світовою війною керував січовим осередком у Львові. У відновленому друкованому органі «Січові вісти» в першому числі за червень 1922 р. з'явилася стаття Романа Дашкевича «Як відновлювати січові товариства?», де детально описано, які заходи потрібно зробити для створення та активізації січових осередків, зокрема проведення загальних зборів, вибір керівництва тощо⁸⁴. Наводилися зразки документів, які треба було подати до староства перед і після проведення загальних зборів. В інших публікаціях йшлося про те, у яких напрямках проводити діяльність та які погодження потрібно робити у староствах. Так, із приводу організації фестивалів зазначено: «Про фестин слід повідомити староство на 8 днів і узискати дозволення. ... Крім подання написати рубрум такого самого змісту, на яке в старостві дадуть печатку. Коли перед фестином не прийшлиби дозволення, слід піти до староства з рубрум і спитати, чому досі не прийшло дозволення»⁸⁵.

За дуже короткий час відновлено діяльність січових осередків у Гаях біля Львова, Горбачах, Сороках Львівських, Яворові,

⁸³ Михайленко І. Відновлення січового руху. *Січові Вісти. Письмо присвячене січовим справам, просвіті і науці*. 1923. Падолист–грудень. Ч. 3–4. С. 12.

⁸⁴ Р. Д. [Роман Дашкевич]. Як відновлювати січові товариства? *Січові Вісти. Письмо присвячене січовим справам, просвіті і науці*. 1922. Червень. Ч. 1. С. 4–6.

⁸⁵ Як улаштувати Січовий фестин. *Січові Вісти. Письмо присвячене січовим справам, просвіті і науці*. 1922. Вересень. Ч. 4. С. 10.

Слободі Золотій, Черчі, Дмитровичах, Дмитре, Попелянах, Глуховичах, Жидятичах, Каменополі, Коцурові, Селиських, багато осередків у Борщівському, Надвірнянському, Підгаєцькому, Стрийському повітах. Створено «Січ» у Здолбунові на Волині. Діяльність «Січі» в Черкасах воєводство заборонило. Активно проводилася праця у Львові. До «Повітової Січі» вступило чимало членів ремісничого товариства «Зоря». Започатковано збірку коштів на «Січовий дім» у Львові, який мав стати центром січового руху в Галичині⁸⁶. 29–30 квітня 1923 р. у Львові проведено пожежно-гімнастичний курс, у якому взяли участь представники підльвівських січових осередків⁸⁷, а 24 червня 1923 р. – «Січове свято»⁸⁸. Щоправда останнє пройшло не без інцидентів, про що повідомляли в «Січових Вістях»: «Дня 24 червня погода не сприяла. Небо покрито хмарами. Падав дрібний дощ. Та Січовики не знають перешкод. Вже рано почали напливати вони з львівського та бобрецького повіту на площу “Сокола-Батька”. Не спала й поліція. Як тільки Січовики зі Щиреччини всіли до потягу, кондуктор призначив для них задній вагон. На станції Щирець впав межі них жандарм, який нарочно в тій справі приїхав зі Львова до Черкас і почав “роботу”. Кричав, сварився та повикидав усіх Січовиків, що не мали легітимацій. Певно разив його бадьорий настрій Січовиків, та їх топірці. Викинені Січовики хотіли йти пішки до Львова. Та дарма... За далека дорога ... З лютістю вернули домів»⁸⁹.

Відновлення та перші кроки січового руху отримали негативні відгуки в польській пресі, де появилися «злові статті, яких цілком є викликати нагінку на наш січовий рух»⁹⁰. У «Слові польському» за 5 листопада 1923 р. з'явилася стаття, у якій закликали владу заборонити діяльність «Повітової Січі» у Львові та січового руху в

⁸⁶ Михайленко І. Відновлення січового руху. *Січові Вісти. Письмо присвячене січовим справам, просвіті і науці*. 1923. Падолист–грудень. Ч. 3–4. С. 12.

⁸⁷ Січовий Дім у Львові. *Січові Вісти. Письмо присвячене січовим справам, просвіті і науці*. 1923. Січень–лютий. Ч. 1–2. С. 13.

⁸⁸ -ий. «Повітова Січ» у Львові. *Січові Вісти. Письмо присвячене січовим справам, просвіті і науці*. 1923. Падолист–грудень. Ч. 3–4. С. 21.

⁸⁹ Прокопів І. Січове Свято у Львові 1923 р. *Січові Вісти. Письмо присвячене січовим справам, просвіті і науці*. 1923. Падолист–грудень. Ч. 3–4. С. 22.

⁹⁰ Напасть. *Січові Вісти. Письмо присвячене січовим справам, просвіті і науці*. 1922. Серпень. Ч. 3. С. 2.

Галичині. Аргументувалося це тим, що організація має неприйнятну назву і проводить антипольську роботу⁹¹.

Перешкоди в діяльності, заборона проведення різних заходів староствами, нагнітання у пресі врешті-решт призвели до того, що керівництво січового руху знайшло радикальний вихід із цієї ситуації. У 1925 р. січова старшина у Львові, щоби зберегти кількісний та якісний склад організації, подала на затвердження влади проекти нових статутів для товариств під трьома різними назвами: «Січ» (с. Сороки), «Братство» (с. Глуховичі), «Луг» (с. Підберізці). Львівське воєводство зареєструвало статuti «Братства» та «Лугу», а «Січі» відкинуло. 25 березня 1925 р. утворене перше – «руханкове і сторожи огневої Луг» у с. Підберізці Львівського повіту⁹². У 1935 р. із нагоди 10-річчя існування «Лугу» в Галичині член товариства Володимир Федорчак писав: «Після цього як влада перестала затверджувати січові статuti, та почала розв'язувати січові товариства, що встигли дотепер відновити свою діяльність, Старшина Повітової Січі постановила змінити статут. По вичерпанні всіх заходів, що роблено їх у воевідському уряді й міністерстві, по відкиненні всіх ресурсів, прийшлося зрезигнувати з дотеперішньої, так дорогої нам усім назви, Січ, щоби рятувати саму організацію»⁹³. Так, замість товариств «Січ» утворено нову лугову організацію, яка швидко поширилася в Галичині. Цьому значною мірою сприяла назва товариства, що пов'язувалася з історичними традиціями Козаччини. Отже, ідеї передвоєнної січової організації скристалізовані, перевірені й вдосконалені в передвоєнні та воєнні роки, в умовах польської окупації проникнули в лави організації «Луг».

До появи лугового руху великих зусиль доклав Роман Дашкевич. Статут «Лугу» передбачав: організацію виступів, лекцій, доповідей, аматорських вистав, курсів для неписьмених, бібліотек, читалень,

⁹¹ Нагінка на «Січі». *Січові Вісти. Письмо присвячене січовим справам, просвіті і науці*. 1923. Падолист–грудень. Ч. 3–4. С. 33.

⁹² Федорчак В. Лугова Організація. В р. р. 1925–1935. Історичний нарис. Львів: Накладом «Вістий з Лугу», 1935. С. 4; Дашкевич Р., Ничка Г. Товариство «Повітова Січ» у Львові. *Гей! там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей»* / зібрав і упоряд. П. Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 248; Дашкевич Р. Підручник для руханково-пожарних товариств Січей та Лугів. Львів, 1925. С. 2; Статут руханкового товариства і огневої сторожі «Луг». Львів, 1925. С. 2.

⁹³ Федорчак В. Лугова Організація. В р. р. 1925–1935. Історичний нарис. Львів: Накладом «Вістий з Лугу», 1935. С. 4.

хору, фестин (свят) і забав, проведення гімнастичних вправ вільноруч та на приладах, утримання спортивних секцій і футбольних команд, заняття різними видами спорту, проведення гімнастичних, освітніх та пожежних курсів⁹⁴. Незважаючи на перешкоди в діяльності польської окупаційної влади, товариства «Луг», як і «Сокіл», засновуються на значній території Галичини.

Розвиток лугової організації в Галичині проходив досить успішно, про що свідчать якісні та кількісні показники. Лише під кінець 1925 р., у перший рік існування товариства, «Лугів» у Галичині налічувалося понад 200⁹⁵. На основі праці Володимира Федорчака, я підрахував зміни чисельності лугових осередків упродовж 1920–1930-х років. Так, на середину 1926 р. товариств із такою назвою в Галичині налічувалося близько 600, 1928 р. – 721, 1929 р. – 750, 1930 р. – 695, 1931 р. – 598, 1933 р. – 236⁹⁶. У 1935 р. товариств «Луг» у Галичині нараховувалося 556, 1939 р. – 805 із близько 50 тис. членів⁹⁷. Зменшення кількості товариств у кінці 1920-х – на початку 1930-х років пов'язане з переслідуваннями зі сторони польських владних структур, насамперед староств та поліції.

У 1920-х роках відновлюється діяльність «Пласту». Однак спроби зареєструвати статут організації на загальнодержавному рівні чи на рівні Станиславівського, Львівського та Тернопільського воєводств наštтовхнулися на заборони. Польські урядовці під різними приводами не приймали статутні документи. Спроби реєструвати пластові осередки при різних навчальних закладах також не увінчалися успіхом. Тому пластові активісти, щоби проводити подальшу нормальну роботу та не наражати пластові осередки на різні заборони зі сторони влади, вирішили їх створити при УКТОДОМ, статут якого був зареєстрований ще 1917 р.⁹⁸. Головна мета цієї організації – «охорона та опіка над дітьми і молоддю української національності, особливо опіка над українськими воєнними сиротами»⁹⁹. Для вирішення статутних завдань організація мала

⁹⁴ Статут руханкового товариства і огневої сторожі «Луг». Львів, 1925. С. 2–3.

⁹⁵ Федорчак В. Лугова Організація. В р. р. 1925–1935... С. 6.

⁹⁶ Там само. С. 7, 24, 27, 48.

⁹⁷ Луг. *Енциклопедія українознавства. Словникова частина* / гол. ред. В. Кубійович. Париж; Нью-Йорк, 1962. Т. 4. С. 1382.

⁹⁸ ЦДІАЛ України. Ф. 321. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 2.

⁹⁹ Січ О. Пласт – український скавтинг: нарис витоків... С. 65; ЦДІАЛ України. Ф. 321. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 2.

право створювати секції і відділи. Саме цим скористалися пластуни. При УКТОДОМ було створено пластову комісію¹⁰⁰. Вона отримала назву «Верховна пластова рада». До її керівництва ввійшли: Олександр Тисовський (голова), о. Євген Монцібович, Мирон Федусевич, Степан Тисовський, Ольга Мриц, Марія Кекиш, Павло Зимак. При ВПП створено виконавчий відділ, який одержав назву «Верховна пластова команда». Невдовзі діяльність «Пласту» поширилася в багатьох населених пунктах Галичини. Пластові осередки відновлюють та створюють у Львові, Стрию, Перемишлі, Станиславові, Бережанах, Дрогобичі, Самборі та інших містах. У 1924 р. ВПК на чолі зі Северином Левицьким провела структурні зміни в організації¹⁰¹. Замість полків створено курені, до яких входило від трьох до семи гуртків. Декілька куренів однієї місцевості творили кіш. Кожен мав опікуна, який із-поміж іншого полагджував конфліктні ситуації, які виникали з органами місцевого самоврядування. Для активізації роботи «Пласту» ВПК, як і перед Першою світовою війною, ввела поділ на округи. У 1920-х роках їх існувало шість із центрами в Перемишлі, Львові, Стрию (згодом перенесено у Дрогобич), Станиславові, Коломиї, Бережанах (згодом перенесено в Тернопіль). У кожній округі ВПК призначала Окружну пластову команду.

Незважаючи на те, що пластові гуртки та курені працювали під прикриттям УКТОДОМ, польська влада хотіла припинити діяльність «Пласту». Адже чимало пластунів були членами нелегальних УВО й ОУН, які своєю головною метою вважали створення Української самостійної соборної держави. Перші арешти та заборона пластової діяльності відбулися 1922 р. 16 червня польська поліція вдерлася до пластової домівки у Львові. З цього приводу у пластовому часописі «Молоде життя» зазначено: «16.VI. Сторона, для якої львів[ський] магістрат зареквірував безправно льокаль Домівки львів[ського] пл[астового] Коша, вдердася при помочи поліції насильно до Домівки і заняла її мимо протесту і відклику до Воевідства; цим позбавлено львівську пластову молодь головного огнища їх щоденних пластових вправ і сходин, а брутальними

¹⁰⁰ Левицький С. Український Пластовий Улад в роках 1911–1945 у спогадах автора. (Причинки до історії Пласту). Мюнхен: Молоде життя, 1967. С. 26–27.

¹⁰¹ Мартиролог Українського Пласту / уклад.: О. Свідзинська (відп. ред.), А. Сова, Ю. Юзич. Львів: Дизайн-студія «Папуга», 2015. С. 394.

переведенням займлення спричинено львів[ському] пл[астовому] Кошеви чималу матеріальну шкоду»¹⁰².

На 21–23 червня 1922 р. було заплановано у Львові Пластовий здвиг із нагоди 10-річчя від створення «Пласту». Однак 17 червня Львівське воєводство заборонило проведення цього заходу¹⁰³.

У жовтні 1922 р. відбулися репресії проти 19-го пластового полку ім. Максима Залізняка в Коломиї, 25-го пластового полку ім. Юрія Федьковича та 16-го пластового полку ім. Наталі Кобринської в Косові. У Сокалі покарано пластунів за участь у Богослуженні за світлої пам'яті Ольги Бассараб¹⁰⁴. 11 жовтня розпорядженням Шкільної кураторії заборонено учням української гімназії у Стрию належати до «Пласту». 14 жовтня поліція провела обшуки й конфіскувала книжки діловодства в помешканні полковника та прокуратора 9-го пластового полку ім. гетьмана Петра Дорошенка в Сокалі. Перед виборами до польського сейму і сенату відбулися арешти пластунів у Коломиї, Стрию, Львові й інших містах¹⁰⁵.

Взаємодія організації «Пласт» у Галичині з органами місцевого самоврядування була досить складною упродовж 1922–1930 рр. Заборони, арешти, конфіскація майна, пошук забороненої літератури, зброї і як підсумок – повна заборона діяльності в 1930 р. Львівське старство 26 вересня 1930 р. прийняло ухвалу, у якій зазначало: «Львівське міське старство дня 26.IX.1930 року ліквідувало організацію Пласт і Головне Управління Пластового Уладу, так як акції відділів Пласту мають виразний антипольський характер і зобов'язує Головний Відділ Українського краєвого товариства охорони дітей і опіки молоді протягом 14-ти днів розв'язати всі відділи Пласту»¹⁰⁶. Зважаючи на такі обставини, багато пластунів поповнили лави організацій «Сокіл» і «Луг».

Яскравий приклад, на основі якого можна простежити взаємодію українських товариств у Галичині з органами місцевого самоврядування міжвоєнного часу, – с. Уличне на Дрогобиччині. У Дрогобицькому повіті з 1925 р. по 1928 р. зареєстровано 19 лугових

¹⁰² З пластової хроніки. *Молоде життя*. 1922. Червень–липень. Ч. 6–7. С. 13–14.

¹⁰³ Там само. С. 14.

¹⁰⁴ Левицький С. Український Пластовий Улад в роках 1911–1945... С. 36.

¹⁰⁵ З пластової хроніки. *Молоде життя*. 1922. Серпень–грудень. Ч. 8–9. С. 13–14.

¹⁰⁶ Андрухів І. О. Західноукраїнські молодіжні товариства... С. 59.

товариств¹⁰⁷, серед них у с. Колпець (тепер – у складі м. Стебника)¹⁰⁸, с. Болехівці¹⁰⁹, с. Тустановичі (тепер – частина м. Борислава)¹¹⁰ й ін. Процес створення та перші кроки в діяльності товариства «Луг» у с. Уличне детально описано у часописі «Вісти з Лугу»: «Свята то правда – що від напасти не пропасти. Ще лише ми внесли статута до затвердження, як поліції це не сподобалося і відгрожувалася, що товариства Лугу не допустить заснувати. Та товариство засновано 5 вересня [1926 р. – А. С.]. Молоде т[овариств]во не мало часу і розвинутися як тут знайшлася причина його розв'язати [заборонити діяльність – А. С.]. Дня 24 вересня вибух в селі в год[ині] 10 в ночі вогонь. На ратунок прибігли перші луговики і вогонь загасили, і виратували 1½ літну дитину. До того треба згадати, що в той час в селі була повинь і не можна було перейти з хати до хати. Жандарми приїхали на возі як вогонь погашено. Та замість признання т[овариств]ву, зроблено донос і молоде товариство розв'язано. Не обійшлося тут і без яничарів. П[ан] [Михайло] Николин найбільше вигавкував на Луг – чому мовляв не з'явилися всі до одного Луговики. А сам чейже бачив, що вони були, але через повинь не могли дістатися до вогню. Та [Михайлові] Николину було цього замало – тому треба було Лугови пошкодити, бо Луговики не ходять п'янствувати до нього. А він, бідака, шинок має, тай тому Лугу боявся. [Михайло] Николин з поліцією поставили на своїм. Луг розв'язано. Ми внесли рекурс. [Михайло]

¹⁰⁷ Стан Лугової організації при кінці 1928. *Вісти з Лугу. Письмо присвячене луговим і січовим справам, просвіті і науці.* 1929. Січень. Ч. 1. С. 6.

¹⁰⁸ Свій. Хочемо бути в поступовій лаві Лугового брацтва. Колпець, пов. Дрогобич. *Луговик. Письмо присвячене Луговим і Січовим справам, просвіті і науці.* 1926. 20 грудня. С. 9; Козак Ничай. Вперед! Славне Товариство! Колпець, пов. Дрогобич. *Луговик. Письмо присвячене Луговим і Січовим справам, просвіті і науці.* 1927. 20 березня. С. 10.

¹⁰⁹ Свій. До гурту пристаєм молодого! Болехівці, пов. Дрогобич. *Луговик. Письмо присвячене Луговим і Січовим справам, просвіті і науці.* 1927. 20 січня. С. 11; До гурту пристаєм молодого! Болехівці, пов. Дрогобич. *Луговик. Письмо присвячене Луговим і Січовим справам, просвіті і науці.* 1927. 20 березня. С. 11.

¹¹⁰ Дашкевич Р. Тустановичі. *Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, історичних та етнографічно-побутових і мемуарних матеріалів / гол. ред. кол. д-р Л. Луців. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1973. Т. 1. С. 416, 426.*

Николин донощик, нас в освітній праці не спинить»¹¹¹. Організація мала мати свою печатку. Однак через брак джерел, невідомо, чи її замовили і що на ній було зображено.

Спроби відновити «Луг» у с. Уличному не мали успіху¹¹². Староство категорично відмовлялося реєструвати товариства там, де вони раніше були заборонені¹¹³. Тому уличнянська молодь почала шукати інших шляхів вирішення цієї проблеми. Всю надію покладали на реєстрацію товариства, але вже під іншою назвою та підпорядкуванням – «Сокіл». До цього активно долучилися члени «Просвіти» та протиалкогольного товариства «Відродження»¹¹⁴. Однак час минав, а зареєструвати його через перепони влади не вдавалося.

Це питання стало актуальним 1929 р. Так, 7 червня виконавчі обов'язків голови організації Василь Сирватка та писаря Орест Бодревич надіслали товариству «Сокіл-Батько» у Львові всі потрібні для реєстрації документи, зокрема 5 примірників статуту¹¹⁵ та прохання до воєводства, підписані комітетом засновників (чисельністю 10 осіб)¹¹⁶. Поштовху для його вирішення надали важливі обставини, зокрема в Уличному поляки планували створити т. зв. державну огневу сторожу, яка, безперечно, мала би більші фінансові можливості та впливи, ніж українці¹¹⁷. Це призвело б до того, що новозасноване українське сокільське товариство не витримало б конкуренції і перестало виконувати деякі функції, одна з них – боротьба з пожежами. Однак у Львівському воєводстві чиновники не хотіли реєструвати товариств із такими статутами. «Сокіл-Батько» у Львові як центр прийняття стратегічних рішень усього українського сокільського руху Галичини змушений був вести відповідні переговори з органами місцевого самоврядування та давати поради осередкам¹¹⁸. Мешканці с. Уличного тільки намарно витрачали кошти на листування. Проте, незважаючи на труднощі, громадська робота передвоєнних соколів і недавніх луговиків продовжувалася,

¹¹¹ Луговики. З Лугу в Уличні, пов. Дрогобич. *Вісти з Лугу. Письмо присвячене луговим і січовим справам, просвіті і науці*. 1926. 25 грудня. С. 14.

¹¹² ЦДІАЛ України. Ф. 312. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 12 зв.

¹¹³ Там само. Спр. 616. Арк. 88.

¹¹⁴ Там само. Спр. 731. Арк. 19.

¹¹⁵ Там само. Арк. 14.

¹¹⁶ Там само. Спр. 7. Арк. 3.

¹¹⁷ Там само. Спр. 731. Арк. 15–15 зв.

¹¹⁸ Там само. Арк. 15–19 зв., 57.

зокрема в читальні «Просвіта» та гуртку українського протиалкогольного товариства «Відродження». Члени останнього допомагали відновити «Сокіл» в Уличному¹¹⁹. Щоб не виникло зайвих неприємностей, було прийнято рішення у комітет засновників підібрати «найкращих людей, і нікого з тих, які були членами “Лугу”»¹²⁰.

У Центральному державному історичному архіві України у Львові вдалося виявити титульну сторінку статуту пожежно-руханкового товариства «Сокіл» в Уличному¹²¹. На її звороті написано: «Улично, пов[іт] Дрогобич р. Stebнік. Бодревич Іван. Вислати руханк[ові] статуту. 3.VI.1930 [р.]. розв'язано Луг»¹²². 2 липня 1930 р. керівництво «Сокола-Батька» у Львові надіслало листа на адресу Ореста Бодревича в Уличному. У ньому зазначено: «У відповідь на Ваше письмо доносимо, що на разі не можемо Вам вислати статутів Т[овариств]ва “Сокіл”, а то з цієї причини, що воєвідство в останнім часі почало відкидати статуту, котрі перед тим були затвержені. В справі статутів ведуться тепер переговори і як тільки вони увінчаються успіхом, то потрібну кількість Вам вишлемо. Остаємо з сокільським привітом ГАРАЗД!»¹²³. Однак лише після року кропіткої праці вдалося зареєструвати тут сокільське товариство¹²⁴. Про це свідчить дозвіл від влади, датований 23 вересня 1931 р.¹²⁵.

У 1920–1930-х роках у Польщі прийнято низку законів, які регламентували діяльність громадських товариств, що призвело до зміни статутів пожежно-спортивних організацій у Галичині, зокрема й «Сокола»¹²⁶, за якими товариства могли бути або пожежними, або тіловиховними. Зважаючи на перешкоди зі сторони польських окупаційних владних структур, практичніше було відмовитися від протипожежної діяльності та перейти до руханкової і спортивної.

¹¹⁹ Луговики. З Лугу в Уличні, пов. Дрогобич... Арк. 19.

¹²⁰ Там само.

¹²¹ Там само. Арк. 12.

¹²² Там само. Арк. 12 зв.

¹²³ Там само. Арк. 17.

¹²⁴ Кульчицький Ю. Улично 1930–1940-их років. Ріст культурно-національної свідомості. *Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, етнографічно-побутових матеріалів та мемуарів / упоряд. і ред. М. Шалата*. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1997. Т. 4. С. 478.

¹²⁵ ЦДІАЛ України. Ф. 312. Оп. 1. Спр. 731. Арк. 24, 28, 31.

¹²⁶ Там само. Спр. 15. Арк. 1–3; Сова А. Діяльність українських товариств «Сокіл» на Дрогобиччині. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич: Коло, 2005. Вип. 9. С. 363.

Тому старшина «Сокола-Батька» змінює статuti сокільських осередків і переходить до дещо іншої форми роботи. Завдяки таким заходам вдалося уникнути масових заборон діяльності сокільських організацій у Львівському, Станіславівському та Тернопільському воєводствах. В Уличному врахували побажання «Сокола-Батька» – товариство було зареєстроване як руханково-спортове.

Перші Загальні збори новозаснованого товариства «Сокол» в Уличному відбулися 4 жовтня 1931 р. Розпочалися вони о 16:00 в будинку читальні «Просвіта»¹²⁷. Усіх присутніх було близько 100 осіб. Програма заходу охоплювала: 1) відкриття зборів; 2) обрання їхнього передсідника (голови); 3) реферат про «Сокол»; 4) ознайомлення присутніх зі статутом новоствореного товариства; 5) впис (вступ) членів; 6) визначення величини членської вкладки (внесків); 7) вільні внесення (різне). Їх відкрив один із членів комітету засновників – студент права Омелян Кульчицький. Він коротко поінформував громаду про події 1926–1931 рр., які не дали можливості заснувати сокільське товариство. На його пропозицію головою зборів обрано студента права Івана Бодревича, секретарем – Івана Ляха. Іван Бодревич у виступі зосередив увагу на історії виникнення і розвитку сокілства у слов'янських народів. Доповідач також попросив хвилиною мовчання вшанувати пам'ять відомого українського педагога, публіциста, військового, культурно-освітнього і громадсько-політичного діяча Михайла Галушинського. Опісля ознайомив присутніх зі статутом новоствореного товариства. Відтак членами організації стало 25 хлопців. Інших зголошених вирішили приймати дещо пізніше. Соколи здали членські внески – в підсумку 15 зл. 55 грош, із них 10 зл. вніс комітет засновників. Далі перейшли до обрання старшини, при цьому всі, хто не був членом товариства, покинули приміщення. Після відповідних обговорень, у яких взяло участь 35 осіб (25 новоприбулих і 10 із комітету засновників), обрано керівництво. До його складу ввійшли: Омелян Кульчицький, Іван Лях, Ілько Черепуцак, Василь Сирватка, Ілько Галик, Михайло Гаврилів, Василь Петрівський, Олекса Стецик, Микола Сирватка, Іван Гутнікевич, Михайло Пилипів, Іван Кушнір. Підтримано пропозицію О. Бодревича про обрання головою О. Кульчицького, першим містоголовою (заступником) – В. Сирватку. Загальні

¹²⁷ ЦДІАЛ України. Ф. 312. Оп. 1. Спр. 731. Арк. 20–20 зв.

збори одноголосно вирішили, що вписове (перший вступний внесок) та річні становитимуть 0,5 зл. відповідно. Новообрана старшина найближчим часом мала подбати про приміщення, у якому можна було проводити руханкові вправи. Збори закінчилися сокільським привітом «Гаразд!».

Зареєстроване товариство мало великі видатки. Тому 11 жовтня 1931 р. старшина звернулася до «Сокола-Батька» із проханням про звільнення від сплати організаційних внесків до кінця року¹²⁸. Документ завірили новою організаційною печаткою. Її відтиск був круглим, із зображенням символу сокільства – сокола з гантелею у кігтях, поверненого праворуч, діаметр – 37 мм, із легендою (написом): «Руханково-Спортове Т-во “Сокіл” в УЛИЧНІ», текст розділений двома зірочками. Цей відтиск печатки (фіолетове чорнило) сокільського осередку в Уличному наявний на документах упродовж 1931–1939 рр.¹²⁹.

Про діяльність руханко-спортивного товариства «Сокіл» в Уличному в 1931 р. зберігся детальний звіт, датований 28 лютого 1932 р.¹³⁰, завірений головою О. Кульчицьким і виконувачем обов'язки справника І. Бодревичем. У ньому зазначено, що впродовж року проведено 12 засідань старшини. Товариство налічувало 90 членів віком понад 18 років. До складу керівництва входили: голова – студент права Омелян-Олександр Кульчицький, начальник – рільник Василь Сирватка, містоначальник – столяр Іван Кушнір, справник – рільник Ілько Черепушак, скарбник – кравець Михайло Пилипів, господар – кравець Олекса Стецик; три четарі – рільники Іван Гутникевич, Микола Сирватка, Михайло Гаврилів; члени провірної (ревізійної) комісії – Іван Лях, Василь Петрівський, Ілько Галик. Упродовж 1931 р. соколи збиралися тричі в тиждень у читальні «Просвіта», де проводили гімнастичні вправи. Старшина робила певні заходи щодо виготовлення сокільського прапора. Однак успішність цієї справи залежала передовсім від фінансових можливостей, а їх у товариства на той час було недостатньо. Організаційна бібліотека нараховувала 10 книжок спортивного і руханкового змісту, а також 2 числа часопису «Сокільські вісти». Для членів

¹²⁸ ЦДДАЛ України. Ф. 312. Спр. 731. Арк. 21.

¹²⁹ Там само. Арк. 21–23 зв., 25 зв., 27, 29 зв., 32 зв., 33 зв., 35–36, 38–39, 40 зв., 42 зв., 43, 44 зв., 45–46, 49–50, 51 зв., 52.

¹³⁰ Там само. Арк. 24–25 зв.

організації було проведено дві лекції: «Про повстання світового та українського Сокілства» і «Про значіння “Сокола” в Уличні та причини його повстання та відновлення діяльності». Упродовж року курс для неписьменних не проводився. Товариство не мало власної рухівні (спортивного залу). Соколи робили все для того, щоби громадський уряд упорядкував і віддав земельну ділянку розміром 200х90 м для облаштування спортивного майданчика. Святкових руханкових одностроїв та оркестру товариство не мало. Село Уличне тоді нараховувало 680 житлових будинків, у яких мешкало 3 300 осіб, із них – 3 100 українців. У місцевості не було могил українських січових стрільців. Товариство структурно поділялося на 3 чети, які сукупно провели близько 60 год руханкових вправ. Із 15 жовтня по 30 грудня 1931 р. усього займалося 50 соколів. До впоряду (стройової підготовки) одночасно могло стати 80 членів. Товариство не мало відповідного руханкового інвентарю (поруч, коня, м'ячів, булав, палиць, дисків, линв, куль, драбинок тощо). Руханкових виступів, мандрівок (на колесах, лецетах (лижах), пішо, човном) соколи не проводили. Старшина докладала зусиль, щоби громадський уряд визнав «Сокол» пожежним товариством і після цього передав йому громадську сикавку (вогнегасник). За звітний період пожеж у селі не було. До майна товариства належала тільки бібліотека вартістю 20 зл. Його прибутки становили 53,5 зл., видатки – 47,65 зл. Надзвичайною подією уличнянських соколів була спільна фотографія. Про перешкоди у звіті зазначено: «Нема відповідної салі до вправ в літній і зимовій порі, до приміщення приладдя і вправ на них, нема відповідної площі та брак грошей, щоби закупити руханкове приладдя та відповідну літературу»¹³¹. Головна мета товариства – «занятися пожежництвом, але думаємо далі добре вишколити впоряд, перейти до вправ вільноруч, будування веж, вправляти руховиків покищо у всіх вправах без приладдя, вправляти декілька родів спорту, та справити прапор і деякі часті однострою»¹³².

У звіті також висловлені побажання до «Сокола-Батька», зокрема збільшити періодичність видання фахового часопису «Сокілські вісти», налагодити тісніший зв'язок з осередками, видавати місячні

¹³¹ Там само. Арк. 25.

¹³² Там само.

накази про їхню діяльність тощо. Влада перешкод не чинила. До товариства в селі ставилися «дуже прихильно, але старші громадяне покищо не вписуються в члени з виїмкою яких 10 [осіб]»¹³³. Публікацій і будь-яких згадок про «Сокіл» с. Уличне в часописах не виявлено.

У 1920–1930-х роках до роботи в сокільських товариствах широко залучають доріст – молодь віком від 6 до 18 років, що поділялася на три відділи (групи): 1) 6–10 років; 2) 10–14 років; 3) 14–18 років¹³⁴. Це дало змогу збільшити кількість членства, а також розширити вплив на українську молодь. Наприклад, товариство «Сокіл» у Стебнику налічувало близько 200 членів віком від 17 до 20 років¹³⁵. Відповідну роботу в цьому напрямі проводили соколи с. Уличне.

Здавалося, що діяльності товариства «Сокіл» в Уличному вже нічого не буде перешкоджати. Однак тиск із боку влади не припинявся. Про це яскраво свідчить подія 1936 р. «Сокіл» у с. Уличне у своїх святкуваннях використовував національні синьо-жовті прапори. Однак не завжди такі заходи позитивно сприймала польська окупаційна влада та шовіністи. Проводячи велику роботу, спрямовану на піднесення національної свідомості й доброту українського села, громада с. Уличне не могла уникнути конфліктів із владою. У 1936 р. представники польської адміністрації заборонили товариству «Сокіл» святкування, на яке були запрошені люди з навколишніх сіл. Причиною заборони став той факт, що майдан у центрі села був прикрашений синьо-жовтими прапорами і тризубом. Із Дрогобича для «наведення порядку» автомобілем приїхав комісар поліції. Під час цієї акції не випадково було заарештовано голову сокільського осередку Б. Кульчицького. Адже він був одним із активних громадських діячів села. Переїхав на постійне проживання в с. Уличне 1932 р., успадкувавши маєток матері (57 га землі, 30 голів худоби, 10 коней). Був сином священника, вчився у Львівській

¹³³ ЦДДАЛ України. Ф. 312. Спр. 731. Арк. 25.

¹³⁴ Організуйте сокільський доріст. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокілства*. 1932. Вересень–жовтень. Ч. 5. С. 4.

¹³⁵ Івасівка (Лищук) М. Стебник. *Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, історичних та етнографічно-побутових і мемуарних матеріалів* / гол. ред. кол. Л. Луців. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1973. Т. 1. С. 386.

політехніці, був однокурсником і товаришем Степана Бандери. У с. Уличне долучився до праці в читальні «Просвіта» (1933 р. обраний заступником Юрка Микитина), провідний член товариства «Сокіл». Маючи освіту агронома, Б. Кульчицький читав лекції для членів «Сільського господаря», у 1934 р. заснував «Хліборобський вишкіл молоді», товариство «Рідна школа» й ін. Безперечно, така людина була не до вподоби владі. Отцю Бодревичу шляхом переговорів та завдяки особистим знайомствам вдалося заспокоїти поліцію і не допустити сутички. Свято відбулося із прапорами, але вже без тризуба. Соколи змушені були його зняти на категоричну вимогу поліції¹³⁶.

Отже, у першій третині ХХ ст. взаємодія українських товариств «Сокіл», «Січ», «Пласт» та «Луг» у Галичині з органами місцевого самоврядування в контексті суспільно-культурної діяльності була досить складною. Органи влади, зважаючи на стрімкий розвиток молодіжних організацій, під будь-яким приводом намагалися перешкоджати діяльності сокільських, січових, пластових і лугових осередків. Громадські активісти, серед яких компетентне керівництво та молодь, попри знання законодавства, докладали чимало зусиль для реєстрації та чинної діяльності організацій. Незважаючи на перешкоди, штрафи, арешти, конфіскацію майна, заборону осередків, велику паперову роботу для отримання різноманітних дозволів на втілення в життя статутних завдань, товариствам вдалося проводити успішну культурно-просвітницьку працю, виконуючи не тільки зобов'язання перед своїми членами, а й перед громадою села та міста. Товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт» і «Луг» у Галичині стали кузницею кадрів для українського визвольного руху першої половини ХХ ст. Тому й не дивно, що окупаційна влада намагалася завадити діяльності цих організацій.

Андрій Сова

¹³⁶ Кульчицький Ю. Улично 1930–1940-их років.... Т. 4. С. 479, 483–484.